

rılmış ta'lik hatlı iki manzum kitâbeden alttakinin nâzımı ve hattatı Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi'dir. 1232 (1816-17) tarihli olan bu kitâbe türbenin Hâlet Efendi tarafından yenilendiğini belgeler. Tekkenin 1905'te Hamdi Bey tarafından yeniden inşa ettirilmesi sırasında konmuş olan üstteki kitâbenin ise nâzımı Ahmed Bahâî Efendi, hattatı Mehmed Hulûsi Efendi'dir. Hemen önünde ilk mescid-zâviyenin bânisi Hîrâmî Ahmed Paşa ile oğlu Mustafa Bey'in gömülü oldukları türbe kapısı da metni Şeyh Ali Fakrî Efendi'ye (ö. 1929) ait olan ve tekkenin II. Abdülhamid eliyle yenilendiğini belgeleyen ta'lik hatlı bir kitâbe ile taçlandırılmıştır.

Cemâlîzâde Tekkesi'nin tasarımında dikkate değer yegâne mimari özellik, mescid-tevhidhâne ile türbenin duvarla ayrılmayıp aynı mekân içinde birbirlerine kaynaştırılmış olmalarıdır. Türbenin mescid-tevhidhânenin kible yönünde yer alması ve zemininin harime göre yüksekte tutulmuş olması söz konusu kaynaşmayı daha da anlamlı kılmaktadır. Birtakım başka tekkelerde de görülen bu durum, tarikat ehlinin velilere duyduğu bağlılıktan kaynaklanan telakkilerin mimariye yansımaları olarak değerlendirilmelidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ayvansarayî, *Hadikatü'l-cevâmi'*, I, 233-236; *Âsitâne Tekkeleri*, s. 7; *Mecmûa-i Cevâmi'*, I, 116-117, nr. 171, nr. 473; Bandırmalîzâde, *Mecmûa-i Tekâyâ*, İstanbul 1307, s. 8; *Tomar-Halvetiyye*, s. 107-108; 1328 *Senesi İstanbul Belediyesi İhsâiyât Mecmuası 1329 r./1913-14*, s. 21; Ergun, *Antoloji*, II, 499; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1962, I, 120; *Osmanlı Müellifleri*, I, 83-84; Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Tayşî), s. 52; Atillâ Çetin, "İstanbul'daki Tekke, Zâviye ve Hânkahlar Hakkında 1199 (1784) Tarihli Önemli Bir Vesika", *VD*, XIII (1981), s. 587; Pakalın, I, 277; Semavi Eyice, "Ahmedpaşa Mescidi", *İst.A*, I, 440.



M. BAHA TANMAN

CEMÂZİYELÂHİR

(bk. CEMÂZİYELEVVEL).

CEMÂZİYELEVVEL

(جمادى الأولى)

Hicrî yılın beşinci ayı.

Rebülâhirden sonra, cemâziyelâhirden önce gelir. Türkçe'de cemâdilülâ ve cemâdilâhire, daha yaygın olarak da cemâziyelevvel ve cemâziyelâhîr şekillerinde

kullanılan iki ayın Arapça'daki asıl adları cumâdelülâ (جمادى الأولى) ve cumâdelâhiredir (جمادى الآخرة). Câhiliye döneminde diğer aylar gibi bu iki ayın da başka adları bulunduğu, bu isimlerin İslâm'ın doğuşu sırasında kullanılmaya başlandığı nakledilmektedir (Cevâd Ali, VIII, 454). Ayrıca yılın beşinci ve altıncı ayları olmalarından dolayı cumâdelülâyâ cumâdâ hamse, cumâdelâhireye cumâdâ sitte de denilmiştir. Cumâdâ "soğuk" ve "kurak" anlamlarına gelir. Söz konusu ayların isimleri değiştirildiği sırada şiddetli soğuk veya kuraklık hüküm sürdüğünden bu şekilde adlandırıldıkları rivayet edilir.

Arapça'da bütün ay adları kelime olarak müzekker olduğu halde sadece bu iki ay müennestir. Fakat bazı Arap ülkelerinde halk ağzında bu ayların cumâdelevvel ve cumâdelâhîr şeklinde müzekker olarak kullanıldığı görülmektedir. Türkçe'deki kullanımın da bundan etkilendiğini söylemek mümkündür.

Eskiden cemâziyelevvel câ (ج), cemâziyelâhîr (ج) şeklinde kısaltılırdı. Osmanlıca vesikalarda bu iki ayın kısaltılması "cemâzeyn" (جمادين) olarak yapılır, ulûfe dağıtımında ise rebülâhîrle birlikte "recec" (رجج) veya "recâc" (رجاج) şeklinde ifade edilirdi.

Cemâziyelevvel, Türkçe'de "cemâziyelevvelini bilmek" deyimini içinde bir kimsenin kısmen lekeli olan ve herkesçe bilinmeyen geçmişinden kinâyeye olarak kullanılmaktadır.

İslâm tarihinde cemâziyelevvel ve cemâziyelâhîr ayları içinde birçok hadise cereyan etmiştir. Meselâ Hz. Ali cemâziyelevvelin sekizinde doğmuş, Cemal Vak'ası bu ayın on beşinde olmuştur. Hz. Ömer cemâziyelâhîrin altısında halife olmuş, Ca'fer es-Sâdık bu ayın altısında, Hz. Fâtıma ise yirmisinde dünyaya gelmişlerdir. Araplar arasında cemâziyelâhîrde pek çok olayın vuku bulunduğunu ifade eden şöyle bir söz vardır: "Hayret verici pek çok olay cumâdâ ile receb arasında meydana gelir" (ayrıca bk. TAKVİM).

BİBLİYOGRAFYA :

Kâmus Tercümesi, I, 1107; Butrus el-Büstânî, *Muhtû'l-muhtûl*, Beyrut 1983, s. 121; Ebû Zekeriyâ el-Ferrâ, *el-Eyyâm ve'l-leyâlî ve's-şühûr* (nşr. İbrâhim el-Ebyârî), Kahire 1400/1980, s. 42-43, 51; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, I, 158; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ*, II, 375, 377-379; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 625; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, VIII, 449, 454-461; M. Tayyib Gökbilgin, *Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmî*, İstanbul 1979, s. 47, 76; Pakalın, I, 316-317; "Cemâziyelâhîr", *ML*, II, 846.



FUAT GÜNEL

CEMDAR

(bk. CÂMEDAR).

CEMEL

(الجمال)

Ebû Dâvûd Süleymân b. Ömer
b. Mansûr el-Uceylî el-Ezherî
(ö. 1204/1790)

Müfessir ve Şâfiî fakihî.

Cemel lakabıyla tanınır. Mısır'ın batısında bulunan Minyetü Uceyl köyünde doğdu. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. İlim tahsili için Kahire'ye gitti. Burada Şeyh Hifnî'nin derslerine devam etti. Ondan fıkıh ve Halvetiyye tarikatının esaslarını öğrendi. Hocası onu evinin bitişiğindeki mescidde imam-hatip olarak görevlendirdi. Cemal, Eşrefiyye ve Meshed-i Hüseyinî'de tefsir, hadis ve fıkıh okuttu, yüzlerce talebe yetiştirdi. Mısır'da Hifnî, Hasan el-Medâbigî ve Ahmed es-Sabbâğ'dan, Hicaz'da Ebû'l-Hasen es-Sindî ve diğer bazı âlimlerden rivayette bulundu.

Kaynaklarda verilen bilgilere göre Cemal okuma yazması olmayan, hesap bilmeyen ümmî bir kişi idi. Gereklî gördüğü kitapları başkalarına okutarak dinler, hâfızası çok güçlü olduğu için dinlediği metinleri hemen ezberlerdi. Tefsir dersi için çevresinde toplanan öğrencileri kendisine muhtelif tefsirlerden bölümler okurlar, o da okunanlardan çıkardığı sonuçları öğrencilerine yazdırırdı.

Cemel Halvetî tarikatına girmiş zühud ve takvâ sahibi, affî ve kanaatkâr bir kişiydi. Nâsırî (ö. 1239/1823), Mısır'da ondan daha üstün bir velî bulunmadığını söyler. Hayatında hiç evlenmemiş olan Cemal, 11 Zilkade 1204'te (23 Temmuz 1790) Kahire'de vefat etti.

Eserleri. 1. *el-Fütûhâtü'l-ilâhiyye bitavzîhi Tefsîrî'l-Celâleyn bi'd-dekâ'ıkı'l-hafîyye*. *Tefsîrü'l-Celâleyn*'in hâşiyesi olup 1198'de (1783) tamamlanmıştır. Dört cilt olan eserini muhtelif başkaları yapılmıştır (kenarında *Tefsîrü'l-Celâleyn* olduğu halde Kahire 1275, 1282, 1287, 1293; metnin üstünde *Tefsîrü'l-Celâleyn*, altında *Tefsîru İbn 'Abbâs* olduğu halde Kahire 1302; kenarında *Tefsîrü'l-Celâleyn* ile Ebû'l-Bekâ el-Ukberî'nin *İmlâ'ü mâ menne bihi'r-rahmân*'ı ve Süyûtî'nin *Müfahhamâtü'l-Kur'an*'ı olduğu halde Kahire 1303, 1308). 2. *Fütûhâtü'l-vehhâb*